Chùa Cổ Lễ: Di tích lịch sử văn hóa và thắng cảnh nổi tiếng

ISSN: 2734-9195 08:15 10/11/2025

Chùa Cổ Lễ có kiến trúc nghệ thuật độc đáo hiếm có tại Việt Nam, Chùa được Bộ Văn hóa xếp hạng Di tích lịch sử - văn hóa quốc gia năm 1988. Lễ hội chùa Cổ Lễ diễn ra từ ngày 13 đến 16 tháng 9 Âm lịch hằng năm.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**

Tạp chí Nghiên cứu Phật học - Số tháng 11/2025

Chùa Cổ Lễ (Thần Quang tự) tọa lạc ở xã Cổ Lễ (huyện Trực Ninh, Nam Định cũ), tỉnh Ninh Bình là một trong những danh lam thắng cảnh nổi tiếng, một di tích lịch sử - văn hoá đặc biệt cấp Quốc gia của vùng đồng bằng châu thổ sông Hồng. Chùa được xây dựng từ thời Lý Thần Tông (1128 - 1138) trên một nền đất vuông, rộng gần 10 mẫu Bắc bộ (36.000 m2), cảnh quan sơn thủy hữu tình.

Chùa Cổ Lễ (Ninh Bình) - Ảnh: Minh Khang

Ngôi chùa linh thiêng này ngoài thờ Phật, còn thờ Thiền sư Nguyễn Minh Không (1065 - 1141). Thiền sư Nguyễn Minh Không là vị Thánh Tổ có công xây dựng chùa vào thời Lý (thế kỷ XII). Thiền sư Minh Không tên là Nguyễn Chí Thành, quê quán ở làng Đàm Xá, Trường Yên. Nay là xã Gia Thắng, huyện Gia Viễn (cũ), Ninh Bình. Ông là một danh sư và là ông tổ của nghề đúc đồng Việt Nam.

Nguyễn Minh Không lúc ít tuổi đi du học, gặp Thiền sư Từ Đạo Hạnh, học được đạo giáo, trải hơn 10 năm. Thiền sư Đạo Hạnh thấy người tiết tháo bèn truyền tâm ấn, lại đặt tên cho. Thiền sư Nguyễn Minh Không thường đi khắp nơi chữa bệnh cứu người và từng cứu vua Lý Thần Tông khỏi bệnh nan y nên được vua phong là Lý Quốc Sư. Cùng với Thiền sư Giác Hải và Thiền sư Từ Đạo Hạnh, ông được coi là một trong Nam Thiên tam thánh tổ.

Chùa Cổ Lễ còn thờ hai danh sĩ đời Trần quê ở bản xã, đó là anh em Đào Sư Mỗ và Đào Toàn Mỗ. Tương truyền **Thiền sư Nguyễn Minh Không** là người sáng lập chùa. Còn ngôi chùa hiện tại do Hòa thượng Phạm Quang Tuyên hạ giải ba ngôi chùa cũ nhỏ để lập nên vào năm 1902 theo kiến trúc mới "Nhất Thốc Lâu Đài".

Chùa có kiến trúc rộng lớn hài hòa, bên dòng sông nhỏ có cầu cong bắc qua, có tháp cao, hồ nước bao quanh, cây cối xanh tươi bốn mùa. Chùa được thiết kế xây dựng kết hợp các yếu tố truyền thống Việt Nam với kiến trúc gô-tích châu Âu.

Tháp cửu phẩm liên hoa chùa Cổ Lễ (Ninh Bình) - Ảnh: Minh Khang

Trước chùa là tháp Cửu Phẩm Liên Hoa được xây dựng năm 1927, cao 32m gồm 8 mặt, 9 tầng hoa sen, mang ý nghĩa "cửu trùng" là 9 tầng trời..., tòa tháp được đặt trên lưng của con rùa khổng lồ quay đầu về phía chùa. Con rùa cõng tháp được đặt giữa một hồ nước lớn hình vuông với bốn góc là bốn hòn núi giả khá lớn, đắp thêm 4 con voi to bằng voi thật. Lòng tháp sở hữu 98 bậc xoắn ốc đến đỉnh. Tương truyền rằng khi tín đồ phật tử về đây hành hương mà lên đến bậc

98 của tháp, sờ tay vào bức tượng trên đỉnh tháp thì cuộc sống sẽ viên mãn, may mắn.

Từ khu tháp, qua chiếc cầu cong duyên dáng ba nhịp, gọi là cầu Cuốn bắc qua hồ Chu Tích (hồ Núi). Cầu Cuốn dẫn tới chùa Trình, còn gọi là Phật giáo Hội quán với cấu trúc mái vòm cao, trên nóc mái có đầu dao cong vút, ở bốn góc đắp mặt hổ phù. Phật giáo Hội quán được xây vào năm 1936 và trùng tu vào năm 2001. Trong chùa có tượng Phật Quan Âm nghìn mắt nghìn tay.

Phật giáo Hội quán chính là nơi làm lễ "cởi áo cà sa, khoác chiến bào ra trận" cho 27 vị sư của chùa lên đường làm nhiệm vụ bảo vệ Tổ quốc trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp vào ngày 27/02/1947.

27 nhà sư nói trên là những người yêu nước đến từ nhiều địa phương trong tỉnh Nam Định, một số người đến từ Nghệ An, Hải Phòng, Ninh Bình. Trong cuộc kháng chiến chống Pháp, các nhà sư lập nên nhiều chiến công, có 12 nhà sư đã hy sinh tại các mặt trận, chiến trường. Các nhà sư còn lại, sau khi đã làm xong nhiệm vụ cứu nước, có người tiếp tục ở lại quân ngũ giữ nhiều chức vụ cao, có người trở về cửa thiền tiếp tục tu hành, giữ nhiều trọng trách quan trọng khác trong **Giáo hội Phật giáo Việt Nam**.

Trước sân Phật giáo Hội quán có 2 lư đồng khổng lồ. Bên trái Phật giáo Hội quán là đền Linh Quang Từ, được xây vào năm 1937, thờ Trần Hưng Đạo và hai tiến sĩ họ Đào người làng Cổ Lễ là Bảng nhãn Đào Sư Mỗ và Tiến sĩ đệ tam giáp Đào Toàn Mỗ. Bên phải Phật giáo Hội quán là nơi thờ Tam Tòa Thánh Mẫu được xây vào năm 1937.

Chuông chùa Cổ Lễ (Ninh Bình) - Ảnh: Chánh Thường

Phía sau Phật giáo Hội quán là hồ lớn. Giữa hồ có quả chuông nặng 9000 kg gọi là Đại hồng chung do Hòa thượng Thích Thế Long cho đúc vào năm 1936. Nhân dân và phật tử quanh vùng vì yêu mến chùa mà đúc tặng. Trong quá trình đúc chuông, nhiều người đã tháo cả nhẫn, vòng vàng hòa tan trong đó. Quả chuông

cao 4,2 m, đường kính 2,2 m, thành dày 8 cm. Miệng chuông có họa tiết hình cánh sen, thân có họa tiết hoa lá, sông nước và một số văn tự bằng chữ Nho.

Quả chuông này chưa được đánh một lần nào nhưng dân gian truyền miệng khi đánh lên thì cả tỉnh và một vài vùng lân cận sẽ nghe được tiếng ngân của Đại hồng chung. Đây là một trong những quả chuông lớn nhất ở Việt Nam. Khi chuông vừa đúc xong thì kháng chiến bùng nổ, nhân dân địa phương đề phòng sự phá hoại của giặc nên đã đem ngâm quả chuông xuống hồ. Đến năm 1954, chuông mới được trục vớt và đặt trên bệ đá cho du khách tham quan từ đó đến nay.

Năm 1997, chùa đã xây dựng một gác chuông ở sau chùa với chiều cao hơn 13m, rộng 8,21m gồm 3 tầng tứ diện 12 mái. Tầng trên cùng treo quả chuông nhỏ đời Lê Cảnh Thịnh thế kỷ XV nặng khoảng 300 kg. Hai tầng dưới treo quả chuông nặng 9 tấn (được đúc vào năm 2003), cùng trọng lượng với quả chuông đang được đặt ở giữa lòng hồ.

Có hai chiếc cầu giả như động núi, gọi là cầu Núi, bắc qua hồ dẫn tới kiến trúc chính của chùa Cổ Lễ, đó là chùa Thần Quang. Chính điện được thiết kế theo kiến trúc hài hòa giữa phong cách truyền thống và hiện đại. Thần Quang Tự được xây dựng từ năm 1914 trên nền chùa cổ từ thế kỷ XII.

Năm 1995, chùa được trùng tu lớn. Trong chùa có tượng Phật Thích Ca bằng gỗ sơn son thếp vàng cao 4m đặt ở trên tầng cao, phải đi theo những cầu thang nhiều bậc ở hai bên mới lên đến chỗ đặt tượng Phật. Sau lưng tượng Phật là bàn thờ với tượng Thiền sư Nguyễn Minh Không.

Từ điện Phật, có các hành lang quanh ra phía sau nối với nhà khách và nhà Tổ. Vách hành lang gắn đầy những tấm bia hậu. Ở nhà Tổ có tượng Hòa thượng Phạm Quang Tuyên. Sau nhà thờ Tổ là một gác chuông lớn có kiến trúc truyền thống, gọi là Kim Chung Bảo Các.

Trong chùa Cổ Lễ còn có nhiều di vật quý hiếm như: một trống đồng trơn loại rất cổ, một lá cờ hai mặt có dòng chữ "Nam Thiên Thánh Tổ", "Lý triều quốc sư", những chiếc thuyền để bơi trong ngày hội...

Năm 1999, để tưởng nhớ công ơn của những nhà sư đã anh dũng hy sinh bảo vệ đất nước, nhà chùa đã cho xây dựng một vườn tượng trong khuôn viên chùa. Trong hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, chùa Cổ Lễ vừa là nơi hội họp chỉ đạo phong trào cách mạng của tỉnh Nam Định (cũ), vừa là cơ sở nuôi giấu cán bộ, du kích và bộ đội chủ lực Sư đoàn 320, Đại đội 91 của tỉnh, Đại đội 75 huyện Trực Ninh.

Chùa Cổ Lễ có kiến trúc nghệ thuật độc đáo hiếm có tại Việt Nam, Chùa được Bộ Văn hóa xếp hạng Di tích lịch sử - văn hóa quốc gia năm 1988. Lễ hội chùa Cổ Lễ diễn ra từ ngày 13 đến 16 tháng 9 Âm lịch hằng năm.

Ngày 11/9/2025, Thủ tướng đã ban hành Quyết định số 1959/QĐ về việc xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt đợt 18 năm 2025 đối với 4 di tích trên cả nước, trong đó có Di tích lịch sử và kiến trúc nghệ thuật chùa Cổ Lễ thuộc xã Cổ Lễ, tỉnh Ninh Bình.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**

Tạp chí Nghiên cứu Phật học - Số tháng 11/2025